

The Economic Process and Changes of Commercial Fishing, Satun Province, 1987-2004

Aimwika Intharakhot

Department of History, Faculty of Liberal Arts,
Thammasat University, Pathumthani 12121, Thailand
Corresponding author's e-mail: aimwika1435@gmail.com

กระบวนการและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ จากการทำประมงพาณิชย์จังหวัดสตูล พ.ศ. 2530-2547

เอมวิการ์ อินทรคช

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จังหวัดปทุมธานี 12120
อีเมล: aimwika1435@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของจังหวัดสตูลในช่วงปี พ.ศ. 2530-2547 ที่เป็นผลสืบเนื่องจากการทำประมงพาณิชย์ และสร้างการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจใน จังหวัดสตูล ประเด็นสำคัญของกระบวนการพัฒนานี้ เห็นได้จากบทบาทของภาคเอกชนในการทำประมง พาณิชย์ ในรูปแบบกิจการแพปลาอันเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจในจังหวัดสตูล นอกจากนี้ ผล การศึกษายังชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างชาวประมงและภาคเอกชนที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสถานะ จากผู้ประกอบการอาชีพประมงพื้นบ้านมาเป็นเจ้าของกิจการเรือประมงโดยทำงานร่วมกับเอกชนเจ้าของกิจการ แพปลา ในด้านการพัฒนาเทคโนโลยีในการถนอมอาหารที่เกี่ยวข้องกับการประมงพบว่า มีการส่งเสริมการ กระจายผลผลิตทางการประมงในรูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายสู่ตลาดในพื้นที่ห่างไกล สิ่งต่างๆ เหล่านี้ นับเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดสตูล

คำสำคัญ: กิจการแพปลา, อุตสาหกรรมประมง, จังหวัดสตูล

The Economic Process and Changes of Commercial Fishing, Satun Province, 1987-2004

Aimwika Intharakhot

Department of History, Faculty of Liberal Arts,
Thammasat University, Pathumthani 12121, Thailand
Corresponding author's e-mail: aimwika1435@gmail.com

Abstract

This article intends to elaborate the historical development of Satun province's economy between year 1987 and 2004, which was affected by the growth of commercial fishery. Such development resulted in economic changes in Satun province. Firstly, it reflects the importance of private sector in commercial fishing business, especially in fishing pier business, the key factor in Satun's economic development. Secondly, the study found growing relationship in terms of collaboration between local fishermen and private sectors. By working with private sectors owning fishing pier business, local fishermen changed their status to entrepreneurs. Further expansion of local economy was seen in technological development in food preservation as local marine products were distributed to distant markets. Fishery industry plays a vital role in the emergence of economical networking which in turn stimulate the cycle of commercial fishery in Satun.

Keywords: Fish Raft Process, Industries from fishery, Satun province

บทนำ

กระแสการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของไทยเริ่มขึ้นอย่างจริงจังในทศวรรษที่ 2490 กลุ่มคนที่สนใจเป็นสามัญชนมีทั้งนักศึกษาจากค่ายสังคมนิยม และเสรีนิยมที่ต้องการอธิบายการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจไทยในอดีต (Bualek, 2002, p. 51) ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (Nartsupa, 1981, p. 68) นักประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ได้อธิบายการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจว่า มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากสาขาวิชาอื่นๆ 2 ประการ คือ (1) ใช้ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ในการวิเคราะห์ และ (2) ใช้วิธีวิจัยที่อ้างอิงกับตัวเลขหรือการวิจัยเชิงสถิติ บทความนี้อธิบายผ่านมุมมองทางประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเพื่อให้เห็นพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดสตูล โดยใช้ข้อมูลทางสถิติที่เป็นหลักฐานสำคัญทางการประมงของพื้นที่จังหวัดสตูลมาอภิปรายเพื่อให้เห็นกระบวนการความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดสตูล

การศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจภาคใต้ที่ผ่านมาได้อธิบายผ่านกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ เกษตรกรรม ได้แก่ ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ข้าว ประมง และอุตสาหกรรมเหมืองแร่ ที่ทำให้ภาคใต้กลายเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทย จากงานศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจภาคใต้ พ.ศ. 2325 - 2540 ของวีระพงศ์ ยศบุญเรือง (Yotbunrueng 2017, p. 135) แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจภาคใต้ อันเป็นผลมาจากการคมนาคม จากการสร้างทางรถไฟสายใต้ที่ทำให้เศรษฐกิจของภาคใต้เติบโตอย่างรวดเร็ว ทำให้เห็นกระบวนการในการอธิบายพัฒนาการทางเศรษฐกิจของพื้นที่ภาคใต้ที่ถูกยึดโยงอยู่กับโครงสร้างพื้นฐานในการพัฒนาแบบองค์รวมเข้าสู่ส่วนกลาง ส่วนการอธิบายพัฒนาการพื้นที่ของจังหวัดสตูลยังมีความเบาบางอยู่ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่โครงสร้างการพัฒนาจากการคมนาคมทางรถไฟภาคใต้ฝั่งตะวันตกดำเนินมาไม่ถึง คือสิ้นสุดแค่จังหวัดตรัง อีกทั้งจังหวัดสตูลยังมีพื้นที่ปลูกยางพาราซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญในจำนวนที่น้อยกว่าจังหวัดอื่นในพื้นที่ฝั่งทะเลอันดามัน ทำให้จังหวัดสตูลไม่ได้รับความสนใจในการศึกษาอธิบายพัฒนาการทางเศรษฐกิจในการศึกษาที่ผ่านมาเท่าที่ควร ดังนั้นผู้เขียนจึงสนใจศึกษาพัฒนาการทางเศรษฐกิจของจังหวัดสตูล เพื่อเพิ่มพูนการศึกษาที่อธิบายความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดทางภาคใต้ให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

จังหวัดสตูล ตั้งอยู่ทางภาคใต้ฝั่งตะวันตกของประเทศไทย ในอดีตจังหวัดสตูลมีความสำคัญในฐานะเมืองหนึ่งของหัวเมืองฝ่ายทะเลตะวันตก (Choowan, 2007, p. 349) แต่จังหวัดสตูลมีพัฒนาการทางเศรษฐกิจที่แตกต่างไปจากจังหวัดอื่นในภาคใต้ฝั่งเดียวกัน เนื่องจากพื้นที่อื่นๆ ในเมืองฝั่งทะเลตะวันตกมีพัฒนาการทางเศรษฐกิจที่เป็นผลมาจากการทำอุตสาหกรรมเหมืองแร่ดีบุกที่เป็นส่วนสำคัญให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้มีศักยภาพทางเศรษฐกิจที่รุดหน้ากว่าสตูล ลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่สำคัญของจังหวัดสตูล คือ มีฝั่งทะเลยาวประมาณ 144.80 กิโลเมตร มีพื้นที่ทำการประมงประมาณ 434 ตารางกิโลเมตร มีชาวประมงประกอบอาชีพทางการประมงประมาณ 4,675 ครอบครัว สามารถจับสัตว์น้ำและนำไปใช้ประโยชน์ในปี พ.ศ. 2531 ได้ประมาณ 110,000 ตัน คิดเป็นมูลค่า 770,000,000 บาท (Satun Provincial office, 1989, p. 12) ข้อมูลทางสถิติดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงพลวัตทางเศรษฐกิจที่สำคัญในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของจังหวัดสตูล

จากลักษณะเด่นทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่จังหวัดสตูล ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เชื่อมต่อกับทะเลอันดามันตลอดแนวในฝั่งตะวันตกตลอดทั้งจังหวัด พื้นที่ของจังหวัดสตูลที่มีเขตชายฝั่ง (coastal zone) ครอบคลุมพื้นที่ 4 อำเภอ 20 ตำบล คิดเป็น 1,002,079 ตารางเมตร จากพื้นที่ทั้งหมด 2,474,997 ตารางเมตร หรือพื้นที่กว่าครึ่งหนึ่งของจังหวัดเป็นพื้นที่ชายฝั่ง ทำให้การประมงเป็นอาชีพพื้นฐานของประชากรในจังหวัดสตูล และทำให้ปริมาณสัตว์น้ำจากการทำประมงมีปริมาณสูง กล่าวได้ว่าประมงเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดสตูล ในการอธิบายเพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่จังหวัดสตูล จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอธิบายผ่านมุมมองทางเศรษฐกิจ ผู้เขียนจึงศึกษาการทำประมงพาณิชย์ เนื่องจากการทำประมงพาณิชย์แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของกิจการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประมง ซึ่งกระบวนการและองค์ประกอบต่างๆ มีความซับซ้อนและเป็นพื้นที่ที่สำคัญที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดสตูล

ชลิตา บัณทุวงศ์ (Banthuwong, 2000) นักวิชาการที่ศึกษาพัฒนาการของการทำประมงฝั่งทะเลอันดามัน ได้อธิบายพัฒนาการของการทำประมงที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของการทำประมงพื้นบ้านและระบบธุรกิจอุตสาหกรรมผ่านทางระบบแพปลา โดยสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นกับชาวประมงพื้นบ้านจากการทำประมงแบบพาณิชย์ กล่าวคือ การประมงพาณิชย์เข้ามาแย่งชิงพื้นที่ของชาวประมงพื้นบ้าน จนก่อให้เกิดความขัดแย้งภายใน นอกจากนี้ Panjarat (2008) ได้อธิบายสถานะของการประมงทะเลอันดามันที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจในฐานะแหล่งประมงที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดของประเทศไทย และยังได้เสนอว่าอุตสาหกรรมประมงฝั่งทะเลอันดามันเป็นอุตสาหกรรมประมงที่สำคัญของไทย

ดังนั้น การอธิบายพัฒนาการทางเศรษฐกิจของจังหวัดสตูลในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2530 - 2547 ผ่านกระบวนการของการทำประมงพาณิชย์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของประมงพาณิชย์จังหวัดสตูล ในฐานะพื้นที่สำคัญในการผลิตผลผลิตทางการเกษตรประเภทประมง โดยการศึกษาประมงพาณิชย์ในช่วงเวลาดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดสตูลที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจของจังหวัดสตูลในปัจจุบัน

แพปลากับพัฒนาการการทำประมงพาณิชย์จังหวัดสตูลก่อนปี พ.ศ. 2530

พัฒนาการของการทำประมงอย่างเป็นแบบแผนในพื้นที่ฝั่งทะเลตะวันตกหรือทะเลอันดามันเกิดขึ้นภายหลังการสำรวจแหล่งประมงของไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2507 โดยหน่วยสำรวจแหล่งประมง (Department of Fisheries, 1971) ทำการสำรวจแหล่งประมงเพื่อหาแหล่งประมงเพิ่มเติมในฝั่งมหาสมุทรอินเดียหรือฝั่งทะเลอันดามัน ผลการสำรวจแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทางทะเลฝั่งทะเลอันดามันและพื้นที่จังหวัดสตูล ซึ่งเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีความสำคัญต่อการทำประมง โดยในช่วงเวลาก่อนการสำรวจ การทำประมงในพื้นที่จังหวัดสตูลยังใช้รูปแบบของการทำประมงพื้นบ้านหรือประมงชายฝั่ง หลังจากการสำรวจแหล่งประมงในช่วงปี พ.ศ. 2508 เกิดการส่งเสริมของภาครัฐที่เข้ามาดูแลในภาคการประมง ได้พัฒนารูปแบบเป็นการจับสัตว์น้ำ โดยในยุคแรกจะเป็นการทำประมงปลาหน้าดิน โดยใช้เครื่องมือประมงพาณิชย์อวนลากเพื่อจับสัตว์

น้ำหน้าดิน ปริมาณของสัตว์น้ำที่จับได้ถือเป็นส่วนสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาการทำธุรกิจประมงในช่วงเวลาต่อมา

ในระยะแรกของการทำประมงคือในช่วง พ.ศ. 2504 - 2515 เป็นช่วงที่การประมงของไทยมีอิสระในการทำการประมงในทะเลอาณาเขต ทั้งในส่วนของทะเลอาณาเขตของประเทศไทยเอง และนอกทะเลอาณาเขตซึ่งเป็นเขตของประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้ผลผลิตทางการประมงของไทยไม่เพียงแต่เป็นผลผลิตจากแหล่งประมงภายในประเทศเท่านั้น แต่ยังมาจากแหล่งประมงของประเทศเพื่อนบ้านอีกด้วย ทำให้ในการทำประมงในช่วงระยะนี้เป็นช่วงที่มีการแข่งขันในด้านศักยภาพในการจับสัตว์น้ำตั้งแต่การพัฒนาเครื่องมือ ขยายขนาดเรือ และพัฒนาเทคโนโลยีในด้านต่างๆ ที่จะช่วยให้ธุรกิจประมงมีประสิทธิภาพมากที่สุด เรือประมงที่ออกไปทำการประมงนอกเขตประเทศในระยะแรกเป็นเรือขนาดยาว 24 เมตร ซึ่งใช้เวลาทำการประมงนานถึง 15 วัน ต่อมาได้เพิ่มขนาดของเรือประมงให้มีขนาดใหญ่ขึ้นตามแบบเรือสำรวจประมงธนารักษ์ ซึ่งเป็นเรือสำรวจของกรมประมง เพื่อทำประมงนอกน่านน้ำโดยเฉพาะ โดยทำการประมงในแหล่งประมงใหม่ คือ พื้นที่ในทะเลจีนใต้ อ่าวเบงกอล (Bengal) และมหาสมุทรอินเดีย ทั้งนี้ก่อน พ.ศ. 2515 ประมาณการว่าเรือประมงของไทยจำนวนกว่า 500 ลำ ได้เข้ายึดพื้นที่ทำประมงในเขตทะเลหลวงนอกฝั่ง 12 ไมล์ทะเลของประเทศเพื่อนบ้าน โดยส่วนใหญ่อยู่ในเขตประเทศเวียดนาม กัมพูชา และบางส่วนของประเทศมาเลเซีย พม่า บังกลาเทศ

พื้นที่ภาคใต้ฝั่งทะเลอันดามันมีการทำประมงอย่างหนาแน่น ในพื้นที่จังหวัดสตูล การประมงพาณิชย์เกิดการขยายตัวและพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และจากการส่งเสริมของภาครัฐ โดยองค์การสะพานปลา ซึ่งมีการก่อตั้งท่าเทียบเรือเพื่อเป็นจุดเชื่อมหลักระหว่างชาวประมงกับการกระจายสินค้าสัตว์น้ำ องค์การสะพานปลาจึงเป็นแบบแผนสำคัญที่ก่อให้เกิดการพัฒนาเป็นกิจการแปรรูปและท่าเทียบเรือ โดยในพื้นที่จังหวัดสตูลมีแปรรูปและท่าเทียบเรือเกิดขึ้นทั่วบริเวณที่เชื่อมต่อกับทะเลอันดามัน ซึ่งทั้งหมดดำเนินการโดยเอกชนเพื่อดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำประมงพาณิชย์

บทบาทแปรรูปในกระบวนการประมงพาณิชย์จังหวัดสตูล

กิจการแปรรูป (Fish Raft Process) ในกระบวนการการทำประมงพาณิชย์มีกิจการแปรรูปเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ซึ่งแปรรูปหรือกิจการแปรรูป หมายถึง “การกระทำอันเป็นปกติธุระอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ (1) ให้กู้ ยืม ให้เช่า ให้เช่าซื้อ ให้ยืมเรือหรือเครื่องมือทำการประมงแก่ผู้ประกอบการประมง โดยมีข้อตกลงว่า ผู้กู้ ยืม ผู้เช่าซื้อ จะต้องนำสินค้าสัตว์น้ำมาให้แก่ผู้ให้กู้ยืม เป็นตัวแทนทำการขายสินค้าสัตว์น้ำนั้น (2) รับเป็นตัวแทนทำการขายสินค้าสัตว์น้ำของบุคคลอื่น (3) ขายสินค้าสัตว์น้ำโดยวิธีการขายทอดตลาด” (Department of Commerce Economy, 1978, p. 5)

กิจการแปรรูปในจังหวัดสตูลเกิดขึ้นมาจากการพัฒนารูปแบบขององค์การสะพานปลา ที่มีสะพานปลาเป็นสถานที่ประกอบกิจการแปรรูปตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบกิจการแปรรูป พ.ศ. 2496 สะพานปลาเกิดขึ้นภายใต้การบริหารและจัดการขององค์การสะพานปลา จัดสร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ชาวประมง และผู้ประกอบการประมงรายย่อย รวมถึงผู้ที่ทำธุรกิจเรือประมงที่ไม่มีท่าเรือขึ้นปลา สามารถใช้

สะพานปลาขององค์การสะพานปลาเป็นส่วนช่วยในการดำเนินธุรกิจของตน ทั้งนี้ผู้ที่ประกอบกิจการแพปลาจะต้องได้รับอนุญาตจากองค์การสะพานปลาก่อน และผู้ประกอบการกิจการแพปลานี้จะต้องปฏิบัติตามระเบียบและเงื่อนไขที่อธิบดีกรมประมงกำหนดโดยอนุมัติของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างแพปลากับกิจกรรมการประมง

1) ความสัมพันธ์ระหว่างแพปลากับชาวประมง

กิจการแพปลาเกิดจากการพัฒนาและส่งเสริมโดยองค์การสะพานปลา ซึ่งองค์การสะพานปลาเป็นรัฐวิสาหกิจสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จัดตั้งขึ้นตามนโยบายพิเศษของรัฐบาล ซึ่งอยู่ในกลุ่มเกษตรกรรม ดำเนินการใน 4 กิจกรรมหลัก คือ (1) การจัดบริการพื้นฐานทางการประมง โดยการสร้างตลาดกลางสินค้าสัตว์น้ำ และท่าเทียบเรือประมง (2) ให้สินเชื่อแก่ชาวประมงในอัตราดอกเบี้ยต่ำ เพื่อส่งเสริมให้ชาวประมงพัฒนาระบบการทำประมงด้วยเครื่องมือ อุปกรณ์ทำประมงต่างๆ ที่ทันสมัย (3) ส่งเสริมการประมงส่งเสริมฐานะสวัสดิการ และการประกอบอาชีพ จัดเงินส่งเสริมการประมงในการช่วยเหลือสนับสนุนสมาคมการประมงสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรทำประมงต่างๆ (4) ดำเนินการธุรกิจประมง ประกอบด้วยการดำเนินการทางด้านการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมจำหน่ายน้ำแข็ง จำหน่ายสัตว์น้ำ รวมทั้งน้ำมันราคาถูกให้แก่ชาวประมง ดำเนินการทางด้านการให้เอกชนเข้ามาพัฒนาที่ดินในสะพานปลา และท่าเทียบเรือเพื่อการค้าและดำเนินธุรกิจในเรื่องอุตสาหกรรมการประมง เช่น ห้องเย็น โรงน้ำแข็ง อุเรือ คานเรือ โรงงานแปรรูปสัตว์น้ำ และอาคารพาณิชย์ (Fish Pier Organization, 1999, pp. 5-6)

ความสัมพันธ์ระหว่างแพปลากับชาวประมงที่ตนเป็นตัวแทนดำเนินไปอย่างใกล้ชิด กล่าวคือ แพปลาจะให้ชาวประมงกู้ยืมเงินไปลงทุนทำการประมงโดยไม่ต้องเสียดอกเบี้ย เรียกว่า “เกี้ยว” ซึ่งเป็นประเพณีหรือข้อตกลงโดยปริยายว่า ชาวประมงผู้กู้ยืมจะต้องส่งสินค้าสัตว์น้ำที่จับได้มาให้แพปลาที่ตนกู้ยืมเป็นผู้จัดการขายให้ แพปลาจะหักค่านายหน้าไว้ร้อยละ 6 ของราคาขาย และหักค่าใช้จ่ายต่างๆ เช่น ค่าขนส่ง ค่าน้ำแข็ง และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ตามที่จ่ายจริงไว้ เงินที่เหลือออกนั้นจะมอบให้ชาวประมง แพปลาต้องเสียค่าบริการแก่องค์การในอัตราร้อยละ 1 ของราคาสัตว์น้ำที่แพปลาประมูลขายไปได้ก่อน จะไม่หักค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น ดังนั้น แพปลาจะได้ค่านายหน้าสุทธิร้อยละ 5 (Department of Commerce Economy, 1978, p. 8) กล่าวได้ว่า ในทางปฏิบัติ แม้ว่าแพปลาจะอยู่ในสังกัดขององค์การสะพานปลา แต่ในการดำเนินกิจกรรมใดๆ แพปลาเป็นผู้ติดต่อสัมพันธ์โดยตรงกับชาวประมงในท้องถิ่นนั้นๆ องค์การสะพานปลาเพียงแต่ทำหน้าที่ควบคุมการดำเนินการของกิจการแพปลา ดังนั้น ความสัมพันธ์ของแพปลากับชาวประมงจึงเป็นความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด

กระบวนการของการทำงานของวงจรการทำประมงพาณิชย์มีขั้นตอนและกระบวนการที่เริ่มจากการเตรียมเรือประมงและเตรียมความพร้อมก่อนออกไปทำการประมง การเตรียมน้ำแข็งสำหรับการรักษาคุณภาพของปลา น้ำมันเชื้อเพลิงสำหรับการเดินทางและทำการประมง อาหารสำหรับเป็นอาหารให้กับลูกเรือ และอุปกรณ์การซ่อมบำรุงเรือ รวมถึงอุปกรณ์และเครื่องมือในการทำประมง เพื่อให้เกิดความพร้อมในการทำการประมงโดยไม่ติดขัด เมื่อองค์ประกอบในการทำการประมงเตรียมพร้อมจึงออกไปทำการประมง เรือประมงใน

แต่ละประเภทมีเครื่องมือในการทำประมงที่ต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับชนิดของสัตว์น้ำที่ต้องการจับ ในจังหวัดสตูลมีเรือประมงหลายประเภท เช่น เรืออวนลากเดี่ยว เรืออวนลากคู่ เรือรอบหมึก เรือไต่หมึก หลังจากจับสัตว์น้ำได้เต็มระวางบรรทุกเรือแล้วหรือเมื่อเสบียงหมด เรือประมงจะกลับเข้าฝั่งเพื่อทำการขายสัตว์น้ำที่จับได้ไปตามช่องทางของการตลาด ในการทำประมงของเรือประมงแต่ละประเภทและแต่ละพื้นที่มีข้อแตกต่างคือ เวลาของการทำการประมงในแต่ละรอบและจำนวนของน้ำแข็ง น้ำมันและเสบียงที่ใช้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของเครื่องมือ แหล่งประมง ขนาดของเรือ และปริมาณของสัตว์น้ำ ซึ่งส่วนใหญ่ชาวประมงในประเทศไทยใช้เวลาไม่เกิน 20 วัน (Hongsakul, 1978, pp. 68-69)

ปัจจัยควบคุมในการดำเนินกิจกรรมทางการประมงประกอบด้วยหลายปัจจัยที่ส่งเสริมกัน และมีกระบวนการในการทำงานที่ต่างกันอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ เรือประมงมีอิสระในการทำการประมงในแหล่งประมงของตน เมื่อจับสัตว์น้ำได้ในปริมาณที่เพียงพอแล้วเรือประมงจะต้องกลับเข้าสู่ฝั่งเพื่อทำการส่งต่อผลผลิตที่ได้ให้กับเจ้าของกิจการแพปลาที่เป็นเจ้าของเงินทุน แพปลามีหน้าที่รับซื้อผลผลิตทางการประมงทั้งหมดจากเรือประมง และทำหน้าที่ในการเป็นพ่อค้าคนกลางนัดหมายผู้รับซื้อรายย่อยในวันที่เรือประมงเข้าเทียบท่าที่แพปลาของตน ผลผลิตที่เหลือจากการขายให้ผู้รับซื้อรายย่อยทั้งหมดจะถูกส่งเข้าสู่ห้องเย็นเพื่อทำการกักเก็บสินค้า และถนอมสินค้าให้คงคุณภาพเพื่อรอการระบาย

จะเห็นได้ว่าเรือประมงทำหน้าที่หลักในการเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้ได้มาซึ่งผลผลิตทางการประมง ส่วนท่าเทียบเรือทำหน้าที่เป็นสถานที่ในการขนถ่ายผลผลิตจากเรือประมงขึ้นสู่ฝั่ง ท่าเทียบเรือเป็นสถานที่ที่แพปลาจัดเตรียมเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่เรือประมง เพื่อให้การขนถ่ายสัตว์น้ำจากเรือประมงขึ้นสู่ฝั่งเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว แพปลาเป็นผู้ดำเนินการติดต่อผู้รับซื้อสัตว์น้ำให้เข้ามายังท่าเทียบเรือในวันที่เรือประมงนำผลผลิตทางการประมงมาเทียบที่ท่าเรือของตน แพปลาเป็นผู้กำหนดราคาชนิดสัตว์น้ำ โดยทำหน้าที่เป็นนายหน้าในการขายผลผลิตทางการประมงจากเรือประมง ซึ่งจะลดภาระให้กับเรือประมงและเพื่อเป็นการประกันว่าสัตว์น้ำที่จับมาได้ทั้งหมดแพปลาเป็นผู้รับซื้อไว้ หากไม่สามารถขายให้ผู้รับซื้อที่เข้ามาติดต่อขอรับซื้อได้

อย่างไรก็ดีที่ผ่านมามีการทำประมงในพื้นที่สตูลเป็นการทำประมงขนาดเล็ก สภาพสังคมเป็นลักษณะของชุมชนชาวประมงที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมน้ำประกอบอาชีพทำการประมง เมื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจขยายตัว กลุ่มนายทุนเริ่มเข้ามาตั้งกิจการแพปลาในพื้นที่สตูลทำให้พื้นที่ทำการประมงพื้นบ้านที่มีอยู่เดิมลดน้อยลง ชาวประมงเกิดการปรับตัวพัฒนาเครื่องมือให้สามารถจับปลาได้มากขึ้น เพิ่มขนาดของเครื่องมือเรือประมงมีการเพิ่มขนาดของเครื่องยนต์ ทำให้มีศักยภาพเพียงพอที่จะแข่งขันกับเอกชน ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนและชาวประมงคือทุน ดังนั้นจึงเกิดการร่วมกันในลักษณะของการกู้ยืมเงินจากเอกชนเจ้าของกิจการแพปลาให้ชาวประมงพัฒนาเครื่องมือในการทำประมงเพื่อนำผลผลิตทางการประมงมาขายให้กับเจ้าของกิจการแพปลา และแพปลาจะดำเนินการส่งต่อผลผลิตไปยังอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องในการประมงต่อไป ลักษณะของความสัมพันธ์ดังกล่าวเกิดขึ้นเป็นกระบวนการในการทำประมง

พาณิชย์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการทำประมงที่เชื่อมระหว่างชาวประมงเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจ ดังนั้น กิจกรรมแปรรูปจึงถือเป็นส่วนสำคัญในการทำประมงพาณิชย์ในฐานะเป็นตัวกลางทำให้วงจรการประมง

2) แพลลากับการกระจายผลผลิตทางการประมง (Marketing)

กระบวนการในการกระจายผลผลิตทางการประมง เรือประมงจะมอบหน้าที่ให้แพลลาเป็นตัวแทนในการขายสัตว์น้ำ ชาวประมงที่มีเรือขนาดใหญ่และมีอุปกรณ์การทำประมงที่ทันสมัย สามารถจับสัตว์น้ำได้คราวละมากๆ เจ้าของเรือประมงจะเป็นผู้จัดหาหน้าแข็งเพื่อแช่สัตว์น้ำ โดยจะนำสินค้ามาขึ้นยังแหล่งขึ้นปลาซึ่งอาจจะเป็นแหล่งขึ้นปลาของเอกชน ท่าเทียบเรือประมงของทางราชการหรือสะพานปลา ชาวประมงจะนำสินค้าสัตว์น้ำไปให้แพลลาดำเนินการจำหน่าย วิธีการจำหน่ายแตกต่างกันไปในแต่ละแห่ง บางแห่งใช้วิธี “ประมูล” ด้วยปากเปล่า บางแห่งใช้วิธีการต่อราคา ซึ่งปกติแล้วการจำหน่ายจะกระทำในตอนเช้า ทั้งนี้เพราะชาวประมงนำเรือเข้าเทียบท่าหรือเดินทางมาถึงท่าเทียบเรือในตอนกลางคืน ในการประมูลสัตว์น้ำจะมีทั้งผู้ค้าในท้องถิ่นและต่างท้องถิ่นเข้ามาทำการประมูลแข่งขันด้วย ผู้ค้าเหล่านี้ ได้แก่ ผู้ค้าท้องถิ่น ผู้ค้าท้องถิ่นตัวแทนหรือนายหน้าและผู้ค้าโรงงานแปรรูปสัตว์น้ำ ซึ่งผู้ให้ราคาสูงที่สุดจะเป็นผู้ประมูลได้ (Department of Commerce Economy, 1978, pp. 13-14) ในกรณีที่แพลลาจำหน่ายสินค้าสัตว์น้ำที่ชาวประมงฝากขายไม่หมด หรือราคาสัตว์น้ำตกต่ำในขณะนั้น แพลลาจะนำไปฝากไว้ที่ห้องเย็นเพื่อรอราคาตลาดสูงขึ้นหรือรอการส่งออกไปจำหน่ายยังตลาดต่างประเทศ ซึ่งห้องเย็นจะคิดค่าเช่าเป็นรายเดือน

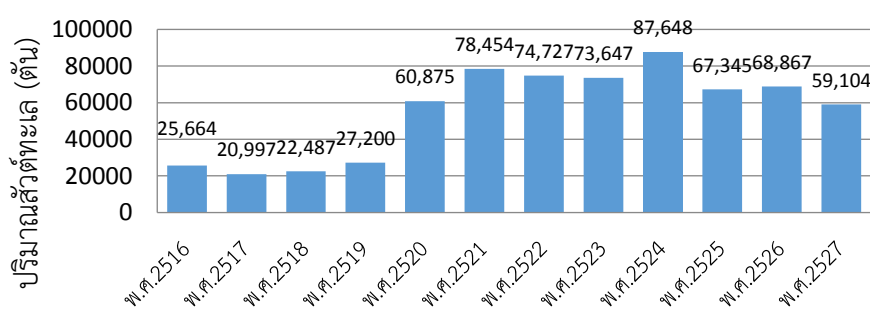
ตลาดสินค้าประมงแบ่งออกเป็น 3 ประเภท หรือ 3 ระดับ คือ ตลาดท้องถิ่น ตลาดท้องถิ่น และตลาดปลายทาง โดยตลาดท้องถิ่น (Local Grower's Market) ได้แก่ ตลาดซึ่งตั้งอยู่ในแหล่งผลิตหรือแหล่งจับสัตว์น้ำทะเล อันได้แก่ อาณาบริเวณหมู่บ้านและตำบลต่างๆ แยกขายทะเลทั่วไป ชาวประมงจัดจำหน่ายสินค้าให้แก่ผู้ค้าคนกลางโดยตรงในแหล่งหรืออาณาบริเวณนั้นๆ การบริการด้านการตลาดไม่สมบูรณ์ ตลาดท้องถิ่น (Assembly Wholesale Market) เป็นตลาดรวมสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำจากการซื้อขายจากตลาดท้องถิ่นแล้วจำหน่ายจ่ายแจกสินค้าไปยังตลาดอื่นๆ การบริการด้านการตลาดสมบูรณ์มากกว่าตลาดท้องถิ่น และตลาดปลายทาง (Terminal Market) เป็นตลาดจำหน่ายสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคโดยตรง และเป็นตลาดที่จำหน่ายสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำไปตลาดต่างประเทศ หรือต่างจังหวัดหรือจำหน่ายสินค้าให้แก่โรงงานแปรรูป เช่น กรุงเทพฯ และสงขลา เป็นต้น (Department of Commerce Economy, 1978, p. 17)

ลักษณะของตลาดกระจายสินค้าทางการประมงภายในพื้นที่จังหวัดสตูล ดำเนินการโดยแพลลาทั้งหมด กล่าวคือ แพลลาเป็นผู้บริหารจัดการสัตว์น้ำทั้งหมด ชาวประมงหรือเจ้าของกิจการเรือประมงสามารถเลือกท่าเทียบเรือ หรือแพลลาที่ต้องการจะให้เป็นตัวแทนหรือเป็นพ่อค้าคนกลางทำหน้าที่รับซื้อสัตว์น้ำ และส่งต่อไปให้ผู้รับซื้อ ซึ่งแพลลาเป็นผู้ติดต่อประสานงานกับผู้รับซื้อ โดยชาวประมงหรือเจ้าของกิจการเรือประมงต้องจ่ายค่าเช่าท่าเทียบเรือ หรือแบ่งผลประโยชน์ตามที่ตกลงกันไว้กับแพลลา ในกระบวนการกระจายสัตว์น้ำ แพลลาจะเป็นผู้รับซื้อสัตว์น้ำที่ขึ้นท่าทั้งหมด แพลลาจะกระจายสัตว์น้ำไปยังผู้รับซื้อรายย่อย

และห้องเย็น ผู้รับซื้อรายย่อยจะมารับซื้อปลาที่บริเวณแพปลาในวันที่มีการแจ้ง ซึ่งราคาปลาเป็นไปตามราคาตลาด เพราะผู้ค้ารายย่อยจะรับซื้อปลาเพื่อนำไปขายต่อทันทีในตลาดสินค้าภายในจังหวัดหรือบริเวณใกล้เคียง เช่น ตลาดสดเทศบาล ตลาดเปิดท้ายขายของ ซึ่งเป็นการกระจายในระยะใกล้ๆ ส่วนที่เหลือจากการรับซื้อของพ่อค้ารายย่อย แพปลาจะส่งต่อไปยังห้องเย็นที่ได้ทำข้อตกลงกันไว้

จะเห็นได้ว่า ความสำคัญของกิจการแพปลาไม่ได้สิ้นสุดหน้าที่เพียงการดำเนินการจัดการภายในแพปลา และท่าเทียบเรือเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงการส่งต่อผลผลิตทางการประมงสู่ตลาด ดำเนินการโดยอยู่ในฐานะของพ่อค้าคนกลางที่รับซื้อผลผลิตทางการประมงจากเรือประมงไว้ทั้งหมด และกระจายเป็นสองส่วนหลักคือ ขายให้กับพ่อค้ารายย่อย และส่งต่อไปยังห้องเย็น เพื่อส่งต่อไปยังโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปสัตว์น้ำ ซึ่งจะเห็นได้ว่ากระบวนการของการกระจายสินค้าประมงพาณิชย์มีความซับซ้อนมากกว่าการทำประมงพื้นบ้าน เนื่องจากผลผลิตที่มากทำให้ชาวประมงไม่มีโอกาสต่อรองราคาโดยตรงกับผู้รับซื้อสินค้าที่ตนเองหามา และราคาขึ้นอยู่กับกิจการแพปลาเป็นตัวกำหนด อย่างไรก็ตาม การมอบให้แพปลาเป็นผู้กระจายผลผลิตก็เป็นการรับประกันได้ว่าจะมีผู้รับซื้อสัตว์น้ำที่ชาวประมงหามาได้อย่างแน่นอน ในแง่นี้จึงทำให้เห็นถึงบทบาทและหน้าที่ของกิจการแพปลาที่มีความสำคัญอย่างมากในวงจรของการทำประมงพาณิชย์

กล่าวได้ว่า กระบวนการทำงานที่สำคัญของวงจรการประมงพาณิชย์ อาศัยตัวกลางคือแพปลา ในการเชื่อมโยงระหว่างชาวประมง และเอกชนให้สามารถทำงานร่วมกันได้ โดยแพปลาทำหน้าที่เสมือนพ่อค้าคนกลางในการรับซื้อสัตว์น้ำจากเรือประมง และขายต่อสัตว์น้ำแก่ผู้รับซื้อซึ่งมีทั้งพ่อค้ารายย่อยและกิจการห้องเย็น และยังทำหน้าที่ให้ชาวประมงกู้ยืมเงินเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการประมง (Ministry of Commerce, 1987, p. 5) โดยมีองค์การสะพานปลาเป็นหน่วยงานหลักในการออกกฎระเบียบเพื่อให้แพปลาดำเนินการอยู่ในกรอบควบคุม

ภาพที่ 1 แสดงปริมาณสัตว์ทะเลที่จับได้ในพื้นที่จังหวัดสตูลช่วงปี พ.ศ. 2516 - 2527 (หน่วย: ตัน)

ที่มา: Fisheries Statistics Research and Analysis Group, “Marine Fisheries Division, Department of Fisheries Fisheries statistics of Thailand, 1984.” Retrieved from <https://www.fisheries.go.th/strategy-stat/document-public>

การทำธุรกิจประมงในช่วงปี พ.ศ. 2515 เป็นต้นมา เป็นช่วงเวลาที่ภาครัฐมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการประมงโดยเฉพาะประมงพาณิชย์ ตลาดสินค้าสัตว์น้ำมีการขยายตัว และทรัพยากรทางทะเลของไทยยังอยู่ในสภาพที่อุดมสมบูรณ์ กระทั่งกล่าวกันว่าช่วงเวลานี้เป็น “ยุคทอง” ของการประมงทะเลของไทย ซึ่งภาครัฐให้ความสำคัญกับทรัพยากรสัตว์น้ำในฐานะปัจจัยที่ส่งผลต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศ และเป็นทรัพยากรที่มีศักยภาพสูงในการแก้ไขปัญหาการขาดดุลการค้ากับต่างประเทศ นอกจากนี้การพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกระหว่างสตูลกับพื้นที่รอบนอก ได้แก่ การเปิดเส้นทางเชื่อมต่อจังหวัดสตูลกับจังหวัดตรังในปี พ.ศ. 2515 และการเปิดเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างจังหวัดสตูลกับรัฐปะลิส ประเทศมาเลเซีย ในปี พ.ศ. 2527 (Fine Arts Department, 1999) เกิดเป็นแรงผลักดันให้เศรษฐกิจประมงพาณิชย์สตูลฟื้นตัว

สถิติทางการประมงทะเลจังหวัดสตูล ปี พ.ศ. 2519 ปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ 27,200 เมตริกตัน และ ปี พ.ศ. 2520 ปริมาณสัตว์น้ำจับได้ 60,875 เมตริกตัน (Department of Fisheries, 1983, p. 40) ปริมาณทั้งหมดเป็นปริมาณการจับปลาหน้าดินหรือประมงอวนลาก ซึ่งเป็นเครื่องมือการจับสัตว์น้ำในประมงพาณิชย์ยุคแรก ถือว่าปริมาณการผลิตของจังหวัดสตูลมีปริมาณที่สูง และมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของจังหวัดสตูล ซึ่งการทำประมงโดยใช้เครื่องมือประมงหน้าดินได้ก่อให้เกิดผลกระทบที่ทำให้ทรัพยากรทางทะเลเสื่อมโทรมในเวลาอันรวดเร็ว ชาวประมงจึงได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบในการทำประมงสู่การทำประมงปลาผิวน้ำ

การทำประมงผิวน้ำ หรือการทำประมงอวนลอย คือ การทำประมงพาณิชย์ซึ่งใช้อวนล้อมจับเป็นหลัก (Hongsakul, 1978, p. 28) เป็นวิธีการจับสัตว์น้ำโดยใช้เครื่องมือประมงที่จับสัตว์น้ำได้ปริมาณที่มากขึ้น ทำให้มีการขยายตัวและเติบโตอย่างรวดเร็ว จึงเหมาะกับความต้องการผลผลิตเพื่อส่งเข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรม จะเห็นได้จากชนิดของสัตว์น้ำที่ถูกจับโดยเครื่องมือประมงอวนลอย เช่น ปลาทุบ ปลาทุบแขก ปลาหมึก ปลาอินทรี ล้วนเป็นปลาเศรษฐกิจ และส่วนใหญ่เป็นปลาที่ได้รับความนิยมบริโภคอย่างแพร่หลาย มีการแปรรูปสัตว์น้ำชนิดเหล่านี้ในหลายรูปแบบ เช่น ปลาแห้ง ปลากระป๋อง ปลาที่ใช้ในการทำปลากระป๋อง คือ ปลาทุบแขก หรือปลาแมคเคอเรล (Mackerel) จึงเป็นที่ต้องการของตลาด และเกิดการแสวงหาวัตถุดิบเพื่อป้อนเข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรม ทำให้การประมงผิวน้ำในช่วงเวลานี้เติบโตอย่างต่อเนื่องในพื้นที่จังหวัดสตูล ด้วยวัตถุประสงค์สำคัญในการทำประมงเพื่อการพาณิชย์ คือ ต้องการจับสัตว์น้ำในปริมาณที่มากเพื่อส่งเข้าสู่โรงงานแปรรูปสัตว์น้ำ จึงทำให้เกิดความสัมพันธ์ในวงจรการประมง คือ กระบวนการแปรรูป การกระจายสินค้าสู่ตลาด และการส่งต่อโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปสัตว์น้ำ กระบวนการทั้งสามมีความสัมพันธ์กัน และวงจรการทำประมงของจังหวัดสตูลมีความเข้มแข็งและเติบโตอย่างมาก ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดสตูล

ผลจากการส่งเสริมของภาครัฐทำให้การประมงทะเลของไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นอกจากเรืออวนลากจะเพิ่มจำนวนขึ้น ปริมาณและชนิดของสัตว์น้ำที่จับได้ก็เพิ่มจำนวนขึ้นเช่นเดียวกัน ทำให้เกิดการขยายตัวของอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมงอื่นๆ ตามมา เช่น การผลิตปลาป่น โรงงานผลิตน้ำแข็ง กิจการห้องเย็น การผลิตอวน การต่อเรือ การผลิตภาชนะในการขนส่งปลา โรงงานแปรรูปต่างๆ รวมถึงการแปรรูปสัตว์น้ำ

อุตสาหกรรมต่อเนื่องจากการประมงกับการพัฒนาเศรษฐกิจจังหวัดสตูล พ.ศ. 2530 - 2547

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดสตูลเป็นผลมาจากการทำประมงพาณิชย์ที่เกิดจากกระบวนการของการทำประมงพาณิชย์ในช่วงปี พ.ศ. 2530 - 2547 จากการเปลี่ยนเครื่องมือในการทำประมงหน้าดินสู่การทำประมงพื้นน้ำ (Hongsakul, 1978, p. 28) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อการจับสัตว์น้ำ เช่น ปลาทุบ ปลาเกตุ หมีก ส่งต่อไปยังอุตสาหกรรมแปรรูปสัตว์น้ำ สัตว์น้ำเหล่านี้เป็นที่ต้องการของอุตสาหกรรมแปรรูปสัตว์น้ำ จำพวกอาหารทะเลบรรจุกระป๋อง และอุตสาหกรรมอาหารทะเลแช่แข็งเพื่อการส่งออก ทำให้เกิดการแข่งขันในอุตสาหกรรม เกิดการพัฒนาเทคโนโลยีในการผลิต และเกิดการกระจายผลผลิตจากภายในจังหวัดสตูลสู่ภูมิภาคอื่นๆ สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการทำประมงพาณิชย์เป็นตัวผลักดันประการสำคัญให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดสตูล

การขยายตัวของอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากการประมงทำให้ประมงพาณิชย์จังหวัดสตูลมีบทบาทสำคัญที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจการทำประมงพาณิชย์จังหวัดสตูล อุตสาหกรรมต่อเนื่องที่เกี่ยวข้องกับการทำประมงในจังหวัดสตูลเกิดขึ้นภายหลัง พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา โรงงานอุตสาหกรรมมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจหลักของการทำประมงพาณิชย์ แม้ว่าก่อนหน้านี้จังหวัดสตูลจะมีการทำประมงในลักษณะของประมงทะเลในเชิงพาณิชย์อยู่ก่อนแล้ว แต่เป็นเพียงการทำประมงแบบกึ่งพาณิชย์ หรือเป็นธุรกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง ตัวบ่งชี้ที่สำคัญที่ยกระดับให้การประมงทะเลพาณิชย์จังหวัดสตูลเข้าสู่การเป็นพาณิชย์อย่างเต็มรูปแบบ คือ การขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากการประมง มีการสร้างโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปสัตว์น้ำ และกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดสตูล ทำให้เกิดการขยายตัวของกิจการแพปลา และกิจการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำประมง

ดังนั้น กลไกสำคัญที่จะแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเศรษฐกิจในจังหวัดสตูลมีองค์ประกอบสำคัญคือ กิจการแพปลาและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมง ที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงให้เห็นถึงกระบวนการและขั้นตอนในการส่งต่อผลผลิตทางการประมงจากต้นทางสู่ปลายทาง อันเป็นส่วนสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการประมงที่มีผลต่อเศรษฐกิจสตูลในช่วงที่ภาคอุตสาหกรรมการประมงในพื้นที่สตูลมีการขยายตัวและพัฒนาอย่างมากในช่วงเวลาดังกล่าวนี้

อุตสาหกรรมต่อเนื่องจากการทำประมงพาณิชย์ ประกอบด้วย 3 กิจการสำคัญ คือ โรงน้ำแข็ง ห้างเย็น และโรงงานแปรรูปสัตว์น้ำ ซึ่งเป็นกิจการที่เป็นส่วนขยายให้การทำประมงพาณิชย์มีประสิทธิภาพเนื่องจากผลผลิตที่ส่งต่อเข้าสู่กระบวนการแปรรูปสัตว์น้ำนั้นต้องผ่านกระบวนการหลายขั้นตอน ตั้งแต่เรือประมง แพปลา และส่งต่อมายังโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูป ในแต่ละกระบวนการจำเป็นที่จะต้องรักษาคุณภาพสัตว์น้ำ จึงเกิดอุตสาหกรรมต่อเนื่องที่เกี่ยวข้องกับการประมงที่มีบทบาทสำคัญในการทำให้เศรษฐกิจของจังหวัดสตูลมีความเข้มแข็ง โดยมีกิจการที่สำคัญดังต่อไปนี้

1) บทบาทของอุตสาหกรรมน้ำแข็งเพื่อการประมง (Ice Industry)

กิจการโรงงานน้ำแข็ง มีความสำคัญเพื่อการเก็บรักษาสัตว์น้ำให้ได้คุณภาพ การเก็บรักษาอาหารไว้ในอุณหภูมิที่เหมาะสมจะรักษาคุณภาพของอาหารได้นานขึ้น การเก็บรักษาอาหารประเภทสัตว์น้ำมีวิธีเก็บรักษาความสดที่แตกต่างกันไป เช่น การเก็บปลาสด มีทั้งวิธีการเก็บปลาสดทั้งตัวหรือเก็บเฉพาะเนื้อปลา (Fillet) หรือการเก็บรักษากุ้งที่มีทั้งเอาหัวออก ปอกเปลือกผ่าหลังเอาไส้ออกแต่มีหางติด (Peel and Devein) หรือเอาแต่เนื้อกุ้งล้วนๆ ซึ่งการเก็บรักษานั้นต้องใช้พลังงานความเย็นเร่งให้เกิดการแข็งตัวที่เรียกว่าการแช่เย็นแบบเร็ว (Quick Freezing) เพื่อป้องกันการเสื่อมคุณภาพของสัตว์น้ำเหล่านี้โดยทันที นอกจากนั้นยังต้องป้องกันน้ำที่มีอยู่ในสัตว์น้ำเหล่านั้นระเหยตัวออกไปโดยใช้วิธีการเคลือบผิว (Glazing) ของสัตว์น้ำเหล่านั้นอีกด้วย (Cooperative Promotion Department, 1977, pp. 77-78) ความเย็นที่ใช้ในการแช่เย็นสินค้าประเภทสัตว์น้ำต้องใช้อุณหภูมิ -40 องศาฟาเรนไฮต์ การเก็บรักษาสัตว์น้ำให้ได้คุณภาพจึงจำเป็นต้องอาศัยกิจการโรงงานน้ำแข็ง

ปัจจุบัน ในพื้นที่จังหวัดสตูลมีโรงงานผลิตน้ำแข็งเพื่อการประมง จากข้อมูลการจดทะเบียนโรงงานอุตสาหกรรมจังหวัดสตูล (Satun Provincial Industry Office, 2017) ประกอบด้วย 4 กิจการ ดังนี้ บริษัท สหสตูลน้ำแข็งการประมง จำกัด มีตรสตูลสาขา 2 บริษัท ก.ณรงค์ชัย จำกัด และบริษัท น้ำแข็งปากบารา จำกัด (Satun Provincial Industry Office, 2017) ซึ่งทั้งหมดมีการจดทะเบียนภายหลัง พ.ศ. 2530 แต่เริ่มทำกิจการมาก่อนหน้าการจดทะเบียน ส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อใช้ในกิจการแพปลาของตน และขายให้กับผู้รับซื้อสินค้าที่เข้ามาติดต่อรับซื้อสัตว์น้ำบริเวณท่าเทียบเรือ และใช้ในการแช่สัตว์น้ำบนเรือประมงที่ออกไปทำประมง จากข้อมูลการสัมภาษณ์ ศุภณิษฐ์ ตั้งหลุน บริษัท สหสตูลน้ำแข็งการประมง จำกัด ผลิตน้ำแข็งก้อนและบดเพื่อการประมงโดยเฉพาะ เนื่องจากมีกิจการประมงอยู่แล้วจึงได้เปิดกิจการผลิตน้ำแข็งเพื่อการประมงทั้งเพื่อใช้ในกิจการของตนเอง และเพื่อขายให้แพปลา ตลาดน้ำแข็งของจังหวัดสตูลถือว่าเข้มแข็ง เนื่องจากราคาน้ำแข็งของโรงงานที่ผลิตในจังหวัดสตูลมีราคาถูกกว่าประเทศมาเลเซีย และขนาดของของน้ำแข็งที่มีขนาดยาวกว่าทำให้เป็นที่ต้องการของแพปลาทั้งในจังหวัดสตูลและมาเลเซีย จากข้อมูลได้แสดงให้เห็นจุดแข็งของกิจการโรงงานน้ำแข็งเพื่อการประมง ในจังหวัดสตูลที่นอกจากจะเป็นการผลิตเพื่อใช้เองในธุรกิจประมงยังส่งขายทั้งในจังหวัดสตูลและประเทศเพื่อนบ้าน

ช่วงเวลาในการก่อตั้งโรงงานเพื่อผลิตน้ำแข็งเพื่อการประมงที่เกิดขึ้นในช่วง หลัง พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา เป็นส่วนสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงการก่อรูปของเศรษฐกิจในภาคอุตสาหกรรมเกี่ยวกับการประมงในสตูล การพัฒนาอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมงเป็นข้อบ่งชี้สำคัญที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของผลผลิตที่มีผลต่อเศรษฐกิจในพื้นที่ การเกิดขึ้นของโรงงานผลิตน้ำแข็งเพื่อการประมงไม่เพียงแต่เป็นการประกอบกิจการเพื่อหากำไร แต่ยังเป็นส่วนที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของน้ำแข็งที่มีต่อประมงพาณิชย์ น้ำแข็งเป็นปัจจัยสำคัญของการขนส่งสินค้าไปยังตลาดกระจายสินค้า หรือแหล่งรับซื้อสินค้าที่มีความจำเป็นที่จะต้องรักษาคุณภาพสัตว์น้ำให้สดอยู่เสมอ ทั้งนี้ น้ำแข็งยังถูกใช้ตั้งแต่เรือประมงออกไปจับสัตว์น้ำยังแหล่งประมง จะเห็นว่าบทบาทของโรงงานน้ำแข็งเพื่อการประมงจึงเป็นส่วนรองรับที่สำคัญในการขยายตัวของอุตสาหกรรมการ

ประมงในสตูล นอกจากนี้จังหวัดสตูลยังเป็นแหล่งผลิตน้ำแข็งเพื่อการประมงที่ขายให้กับประเทศเพื่อนบ้าน จังหวัดสตูลจึงเป็นตลาดน้ำแข็งที่สำคัญในพื้นที่ฝั่งทะเลอันดามันตอนล่าง

โรงงานผลิตน้ำแข็งในพื้นที่จังหวัดสตูลเป็นส่วนสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพทางเศรษฐกิจของ จังหวัดสตูลที่เป็นจุดร่วมสำคัญในวงจรการทำประมง ในฐานะที่เป็นตลาดใหญ่ในการค่าน้ำแข็งประมงทั้ง ภายในประเทศ และประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจพื้นที่จังหวัดสตูลมีความเข้มแข็ง นอกเหนือไปจากนั้นการผลิตน้ำแข็งที่มีการขยายตัวตลอดเวลา ส่วนหนึ่งเกิดจากเจ้าของกิจการแปรรูปผลิต น้ำแข็งขึ้นมาใช้ในกิจการ จึงเห็นได้ว่าโรงงานกิจการน้ำแข็งจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในวงจรของการทำ ประมง ทั้งเพื่อรักษาคุณภาพของผลผลิตทางการประมง และยังเป็นผลิตภัณฑ์ที่สำคัญส่งขายให้แก่ผู้ประกอบการประมงในประเทศเพื่อนบ้าน

2) บทบาทและกระบวนการของอุตสาหกรรมห้องเย็น (Cold Storage)

องค์การอุตสาหกรรมห้องเย็น (ออย.) เป็นหน่วยงานรัฐวิสาหกิจสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จัดตั้งตามพระราชกฤษฎีกา พ.ศ. 2501 (เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2501) ในมาตราที่ 6 ได้กำหนดวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 2 ประการ คือ (1) อำนวยความสะดวกให้บริการแก่รัฐและประชาชนที่อยู่ห่างไกล (2) ช่วยเหลือ แนะนำ และจัดบริการค้นคว้าทางวิชาการเกี่ยวกับการดำเนินงานทั่วไปของโรงงาน ห้องเย็น และโรงงานน้ำแข็ง ประกอบธุรกิจต่อเนื่องหรือคล้ายคลึงกัน รวมทั้งอุตสาหกรรมอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมห้องเย็น (Ratchakitcha, 1958) ซึ่งอุตสาหกรรมห้องเย็นถือเป็นตัวกลางสำคัญในการเชื่อมระหว่างแปปลา และโรงงาน อุตสาหกรรมอื่นๆ เนื่องจากสัตว์น้ำที่ได้จากแปปลาออกเหนือจากการขายตรงให้ผู้รับซื้อในตลาดรายย่อยที่เข้ามาซื้อโดยตรงจากแปปลา สัตว์น้ำทั้งหมดที่เหลือจะถูกส่งเข้าสู่ห้องเย็นทั้งหมด ซึ่งการส่งสัตว์น้ำเข้าสู่ห้องเย็น นั้น ขึ้นอยู่กับข้อตกลงของเจ้าของกิจการแปปลาว่าจะจ่ายค่าเช่าเป็นรายเดือนหรือเช่าห้องเย็นเพื่อแช่เยือกแข็งสัตว์น้ำเพื่อการระบาย อีกรูปแบบหนึ่งเป็นการรับซื้อ โดยห้องเย็นเป็นผู้รับซื้อสัตว์น้ำทั้งหมดเพื่อเข้าสู่กระบวนการแช่เยือกแข็ง และส่งขายให้ผู้ซื้อที่เป็นลูกค้าของห้องเย็นโดยตรง ทำให้ลักษณะของการทำงานของห้องเย็นอยู่ในลักษณะของตัวกลางในระบบการประมงทะเลพาณิชย์

ในพื้นที่จังหวัดสตูล อุตสาหกรรมห้องเย็นของเอกชนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมห้องเย็นที่มีบทบาทสำคัญ คือ สมาคมอาหารแช่เยือกแข็ง (เดิมชื่อ สมาคมผู้ค้าสัตว์น้ำไทย) ก่อตั้ง เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2511 ในช่วงทศวรรษที่ 2520 รัฐบาลได้เห็นถึงความสำคัญของการส่งออก ผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำแช่เยือกแข็งที่สามารถทำรายได้ให้แก่ประเทศ จึงได้สนับสนุนและจัดระเบียบให้ผู้ส่งออกสัตว์ น้ำแช่แข็งเป็นสมาชิกของสมาคมฯ ทำให้มูลค่าการส่งออกในปี พ.ศ. 2523 มีมูลค่าเพิ่มถึง 6,000 - 7,000 ล้านบาท และในทศวรรษที่ 2530 นับว่าเป็นช่วงที่มีอัตราการขยายตัวของอุตสาหกรรมอาหารแช่แข็งมากที่สุด (Thai Frozen Foods Association, 2019) การขยายตัวในช่วงเวลาดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลง ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในพื้นที่สตูลที่สอดคล้องกับการพัฒนาของเศรษฐกิจในภาพรวมของอุตสาหกรรมห้องเย็น

ในประเทศ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะยืนยันสถานะของความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในประมงพาณิชย์ของจังหวัดสตูล

กระบวนการการทำงานของห้องเย็น ห้องเย็นจะรับซื้อสัตว์ทะเลที่จะนำมาแช่เยือกแข็งจากแพปลาแหล่งต่างๆ อาทิ ซื้อโดยตรงจากชาวประมงที่นำปลามาซื้อที่สะพานปลา จากพ่อค้าคนกลางที่นำปลามาขายให้แก่โรงงาน และจากเจ้าของแพปลาที่จ่ายเงินทดลองให้แก่ชาวประมงไปก่อน ฉะนั้น จะเห็นได้ว่าแหล่งที่มาของวัตถุดิบมาจากการประมงพาณิชย์ (Ministry of industry, 1979, p. 4) อุตสาหกรรมห้องเย็นที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันในพื้นที่จังหวัดสตูล ประกอบด้วย 2 กิจการใหญ่ คือ ห้างหุ้นส่วนจำกัดห้องเย็นตำมะลัง และบริษัท ห้องเย็นสินภักดี จำกัด (Satun Provincial Industry Office, 2017) กระบวนการห้องเย็นพื้นที่จังหวัดสตูลมีการดำเนินการทั้งสองลักษณะ คือ ให้เช่า และเพื่อรองรับกิจการที่เกี่ยวข้องกับการประมงของแพปลา ทำให้กระบวนการและการทำงานของห้องเย็นในพื้นที่จังหวัดสตูลมีการทำงานที่เป็นขั้นตอน และมีความสัมพันธ์กันทั้งชาวประมง แพปลา ห้องเย็น และโรงงานแปรรูปสัตว์น้ำ โดยมีลักษณะของการทำงาน 2 ลักษณะ ดังนี้

1. ห้องเย็นที่ดำเนินการโดยกิจการแพปลา เป็นลักษณะของการดำเนินธุรกิจเพื่อรองรับกิจการแพปลาที่ดำเนินการอยู่ เป็นการเก็บสินค้าทางการประมงของตนเองเพื่อรอการระบายออกสู่ตลาดในช่วงที่สินค้าขาดตลาด

2. กิจการห้องเย็น คือการประกอบกิจการห้องเย็นโดยเฉพาะ ดำเนินการในลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก รับซื้อสัตว์น้ำจากแพปลา เพื่อทำการเก็บรักษาในกระบวนการของห้องเย็นเพื่อรอเวลาในการระบายสัตว์น้ำในช่วงที่ตลาดต้องการ หรือสัตว์น้ำดังกล่าวมีราคาที่สูงขึ้น และประการที่สอง ให้เช่าพื้นที่ในการเก็บรักษาสัตว์น้ำโดยจ่ายค่าเช่าเป็นครั้งตามปริมาณของสินค้า ซึ่งในการให้เช่าห้องเย็นเพื่อการเก็บรักษาสัตว์น้ำนั้นส่วนใหญ่เป็นการพัสดุวัตถุดิบเพื่อรอการส่งต่อไปยังโรงงานแปรรูปสัตว์น้ำ

ตัวแปรสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจของจังหวัดสตูลเกิดความเปลี่ยนแปลงจากการทำประมงพาณิชย์คือ อุตสาหกรรมห้องเย็น เป็นส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดการพัฒนาในอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากการประมง โดยมีหน้าที่ในการเก็บรักษาวัตถุดิบเพื่อรอการระบายสู่ตลาด ทำหน้าที่ในการรักษาเสถียรภาพในการกระจายสัตว์น้ำ สัตว์ที่ผ่านกระบวนการห้องเย็นสามารถทำให้ผลผลิตทางการประมงมีระยะในการเก็บรักษาที่ยาวนานขึ้น และสามารถกระจายผลผลิตไปยังพื้นที่ไกลได้ ทำให้ตลาดสินค้าการประมงไม่ได้กระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ใกล้แหล่งผลิตเกิดผลดีต่อผู้บริโภคที่สามารถเข้าถึงสินค้าทางการประมงได้ ถือเป็นห่วงโซ่สำคัญในการยึดโยงระหว่างแพปลาและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมงทั้งหมดให้ทำงานสอดคล้องประสานไปด้วยกัน ทั้งนี้ยังเป็นส่วนรองรับสำคัญในอุตสาหกรรมแปรรูปสัตว์น้ำในพื้นที่จังหวัดสตูลอีกด้วยในฐานะแหล่งกักเก็บวัตถุดิบเพื่อรอการผลิต

อุตสาหกรรมห้องเย็นยังมีส่วนเชื่อมระหว่างแพปลา และโรงงานอุตสาหกรรมอื่นๆ เนื่องจากสัตว์น้ำที่ได้จากแพปลานอกเหนือจากการขายตรงให้ผู้รับซื้อในตลาดรายย่อยที่เข้ามาซื้อโดยตรงจากแพปลา สัตว์น้ำทั้งหมดจะถูกส่งเข้าสู่ห้องเย็น ซึ่งการส่งสัตว์น้ำเข้าสู่ห้องเย็นนั้น ขึ้นอยู่กับข้อตกลงของเจ้าของกิจการแพปลาว่าจะจ่ายค่าเช่าเป็นรายเดือนหรือเช่าห้องเย็นเพื่อแช่เยือกแข็งสัตว์น้ำเพื่อรอการระบาย อีกรูปแบบหนึ่งเป็น

การรับซื้อโดยห้องเย็นเป็นผู้ซื้อสัตว์น้ำทั้งหมดเพื่อเข้าสู่กระบวนการแช่เยือกแข็ง และส่งขายให้ผู้ซื้อที่เป็นลูกค้าของห้องเย็นโดยตรง ทำให้ลักษณะของการทำงานของห้องเย็นอยู่ในลักษณะของตัวกลางในระบบการประมงทะเลพาณิชย์ อุตสาหกรรมห้องเย็นเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจของจังหวัดสตูลมีความเปลี่ยนแปลงจากการทำประมงพาณิชย์ กล่าวคือ ห้องเย็นเป็นส่วนที่ทำให้อุตสาหกรรมต่อเนื่องจากการประมงอื่นๆ มีเสถียรภาพในการผลิต เช่น โรงงานแปรรูปสัตว์น้ำสามารถเก็บรักษาวัตถุดิบไว้ได้นานขึ้นเพื่อรอการผลิตเก็บรักษาวัตถุดิบเพื่อรอการระบายสู่ตลาด เป็นส่วนสำคัญในการรักษาสมดุลของปริมาณสัตว์น้ำเพื่อไม่ให้ขาดตลาด หรือล้นตลาด โดยการยืดเวลาในการเก็บรักษาคุณภาพสัตว์น้ำให้นานขึ้น อีกทั้งยังทำหน้าที่ในการช่วยให้การกระจายสัตว์น้ำสามารถขยายไปยังพื้นที่ที่ห่างไกลได้โดยที่ผลผลิตทางการประมงมีคุณภาพ

3. กระบวนการและความสำคัญของโรงงานแปรรูปสัตว์น้ำ (Aquatic animal processing factory)

อุตสาหกรรมในจังหวัดสตูล ถือเป็นจุดเชื่อมโยงผลผลิตทางการเกษตรภายในจังหวัดเข้ามาไว้จุดเดียวเพื่อแปรรูปผลิตภัณฑ์ เป็นส่วนที่ท้องถิ่นไม่สามารถที่จะผลิตเองได้ เพราะต้องพึ่งพาเทคโนโลยีในการผลิต และผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก อีกทั้งรูปแบบของอุตสาหกรรมส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมต่อเนื่องมาจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น สามารถแยกประเภทออกได้เป็น 4 ประเภท คือ อุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าทางการเกษตร ประเภทอุตสาหกรรมต่อเนื่องกับการประมง ประเภทอุตสาหกรรมต่อเนื่องกับการก่อสร้าง และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว อุตสาหกรรมแปรรูปสัตว์น้ำในพื้นที่จังหวัดสตูลที่สำคัญ คือ อุตสาหกรรมแปรรูปสัตว์น้ำบรรจุกระป๋อง โดยผลผลิตทางการประมงเป็นวัตถุดิบหลัก จากทรัพยากรปลาผิวน้ำ (Pelagic fishery resources) (Tosakun, 1978) ซึ่งปลาทะเลที่ใช้ในการทำปลากระป๋องมีอยู่ 3 - 4 ชนิด คือ ปลาโอ ปลาทูน่า ปลาหลังเขียวหรือปลาซาร์ดีน และปลาทูแขกหรือปลาแมคเคอเรล จะเห็นได้ว่าปลาเหล่านี้เป็นสัตว์น้ำที่ถูกจับโดยการทำการประมงผิวน้ำ โดยในพื้นที่จังหวัดสตูลมีการทำการประมงผิวน้ำอย่างแพร่หลาย

อุตสาหกรรมแปรรูปสัตว์น้ำในพื้นที่สตูลเกิดขึ้นและขยายตัวอย่างรวดเร็วในช่วงที่การประมงพาณิชย์ในสตูลมีการปรับตัวมีการทำการประมงด้วยเครื่องมือประมงผิวน้ำ และเครื่องมือที่สำคัญ คือ การใช้แสงสว่างหรือแสงไฟจากหลอดไฟเป็นตัวล่อสัตว์น้ำเหล่านี้ให้ขึ้นมาบริเวณผิวน้ำ แล้วจึงใช้เครื่องมือประมงจับ โดยเรือประมงส่วนใหญ่ที่ทำการประมงประเภทนี้จะเป็นเรือประมงที่ใช้เรือปั่นไฟ ซึ่งการทำประมงในลักษณะนี้เกิดขึ้นอย่างจริงจังหลังการประกาศเขตเศรษฐกิจจำเพาะ 200 ไมล์ ของประเทศเพื่อนบ้าน ส่งผลให้ชาวประมงเปลี่ยนรูปแบบเครื่องมือมาจับปลาผิวน้ำมากยิ่งขึ้น แต่เนื่องจากการทำการประมงผิวน้ำเป็นการทำการประมงพาณิชย์ขนาดใหญ่และมืองค์ประกอบที่สำคัญหลายอย่าง ที่สำคัญคือกิจการห้องเย็นที่จะเข้ามารองรับ ทำให้การทำประมงพาณิชย์ในรูปแบบดังกล่าวนี้ เกิดขึ้นและมีความสมบูรณ์มากที่สุดในพื้นที่จังหวัดสตูลตั้งแต่ พ.ศ. 2530

กระบวนการในการใช้ประโยชน์จากสัตว์น้ำในกระบวนการแปรรูปสัตว์น้ำมีขั้นตอนสำคัญเริ่มตั้งแต่ชาวประมงจะนำสัตว์น้ำที่ได้จากแหล่งประมงขึ้นที่แพปลาที่มีข้อตกลงร่วมกัน หลังจากนั้นจะมีพ่อค้าเจ้าของห้องเย็นท้องถิ่นและโรงงานปลากระป๋องมาประมูลราคา ส่วนแพปลาจะได้ค่าตอบแทนโดยการได้ค่านายหน้า

จากชาวประมงประมาณร้อยละ 6 ส่วนแปปลาจะให้ค่านายหน้าองค์การสะพานปลาร้อยละ 1¹ ปลาที่ประมูลไปก็จะส่งออกไปจำหน่ายยังตลาดสดส่วนหนึ่ง และส่งเข้าโรงงานปลากระป๋องส่วนหนึ่ง (Khemkhaengpreechanon, 1985, p. 15) ในกระบวนการของการแปรรูปในจังหวัดสตูลเป็นการแปรรูปผลิตภัณฑ์บรรจุกระป๋อง ซึ่งเป็นผลผลิตที่สำคัญในระบบเศรษฐกิจภาพรวมของประเทศอีกด้วย

ในจังหวัดสตูล ถือว่าเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีโรงงานอุตสาหกรรมในภาคเกษตรกรรมที่หลากหลาย ซึ่งโรงงานอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมงที่สำคัญของจังหวัดสตูล คือ โรงงานของบริษัท ผลิตภัณฑ์ปลากระป๋องสยาม จำกัด (Satun Provincial Industry Office, 2017) ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2526 และบริษัทฯ ได้เริ่มทำการผลิตอาหารทะเลบรรจุกระป๋องเพื่อส่งออกต่างประเทศในปี พ.ศ. 2529 จนกระทั่งปี พ.ศ. 2535 บริษัทฯ ได้เริ่มผลิตอาหารทะเลแช่เยือกแข็งควบคู่กับการผลิตอาหารบรรจุกระป๋องเพื่อการส่งออกสู่ตลาดโลก ซึ่งนำไปสู่การเพิ่มทุนจดทะเบียน และขยายพื้นที่โรงงาน ปัจจุบัน บริษัท ผลิตภัณฑ์ปลากระป๋องสยาม จำกัด มีกำลังการผลิต 20,000 ตันต่อปี ทั้งนี้ ตลาดส่งออกที่สำคัญของบริษัทฯ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา แคนาดา ยุโรป ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ รวมทั้งหลายประเทศในภูมิภาคเอเชียด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นผลผลิตที่สำคัญในระบบเศรษฐกิจ

จากความต้องการในการบริโภคสัตว์น้ำที่เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นผลให้การประมงของประเทศไทยมีการแข่งขัน และขยายตัวอย่างรวดเร็ว โรงงานแปรรูปสัตว์น้ำบรรจุกระป๋องจึงเป็นส่วนสำคัญที่ชี้ให้เห็นถึงการเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อพื้นที่จังหวัดสตูล เกิดการจ้างงานสร้างรายได้ให้แก่ประชากรในพื้นที่จังหวัดสตูล เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานในภาคการประมงซึ่งรวมทั้งกิจการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องการประมงด้วยเช่นเดียวกัน นอกจากจะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจแล้ว กระบวนการทำการประมงในลักษณะของการทำประมงพาณิชย์ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างกิจการ เช่น ชาวประมงกับกิจการแปปลา กิจการแปปลากับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งต่างมีหน้าที่ที่สำคัญแตกต่างกันออกไป แต่สามารถยึดโยงเข้าหากันได้โดยกระบวนการของการทำประมง และทำให้เกิดเป็นวงจรการทำประมงพาณิชย์ ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในวงจรการทำประมงพาณิชย์ ถือเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจของสตูลมีความเข้มแข็ง

ประมงพาณิชย์สตูลในช่วง พ.ศ. 2530 - 2547 เป็นเวลาที่มีการประมงพาณิชย์สตูลพัฒนาถึงขีดสุดจากความเคลื่อนไหวหลัก 3 ประการ คือ ประการแรก การขยายตัวของกองตั้งกิจการแปปลาที่เป็นส่วนสำคัญต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจในพื้นที่สตูล ประการที่สอง ในช่วงเวลาดังกล่าวยังเป็นช่วงที่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทยพัฒนาและเข้ามารองรับกิจกรรมทางการประมงที่เป็นส่วนสำคัญให้การประมงมีความเข้มแข็งและประการสุดท้าย เกิดการขยายตัวของโรงงานแปรรูปสัตว์น้ำในสตูลที่สามารถกระจายผลผลิตทางการประมงให้เป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญ ทำให้เศรษฐกิจของจังหวัดสตูลมีความเข้มแข็ง ซึ่งเป็นส่วนสำคัญให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้านอื่นๆ ในพื้นที่จังหวัดสตูล

¹ในจำนวนที่องค์การสะพานปลาได้ร้อยละ 1 นี้ทางองค์การสะพานปลา จะนำไปตั้งเป็นกองทุนส่งเสริมการประมงร้อยละ 15 และที่เหลืออีกร้อยละ 75 เป็นค่าบริการและนำไปขยายสร้างท่าเทียบเรือเพิ่มขึ้น

สรุป

การทำประมงทะเลพาณิชย์ของจังหวัดสตูลได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สำคัญ จากการทำประมงพื้นบ้านสู่การทำประมงพาณิชย์ ทำให้เกิดเป็นลักษณะของสังคมที่ผูกพันกับระบบเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น ชาวประมงมีความสัมพันธ์กับเอกชนหรือแพปลาในฐานะผู้ค้า และแพปลาในฐานะพ่อค้าคนกลาง ทำหน้าที่เป็นตัวกลางสำคัญในการส่งต่อผลผลิตทางการประมงให้ขยายในวงกว้าง เกิดการพัฒนาารูปแบบของการทำประมง การพัฒนาเครื่องมือในการทำประมงเพื่อให้ได้มาซึ่งผลผลิตที่เพียงพอต่อความต้องการ ทำให้ชาวประมงกลายเป็นส่วนหนึ่งของวงจรการประมง ซึ่งในช่วง พ.ศ. 2530 - 2547 การประมงพาณิชย์มีบทบาทในทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากการประมง โดยอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นห่วงโซ่สำคัญในการเชื่อมต่อกิจการที่เกี่ยวข้องกับการประมงพาณิชย์ให้ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบหรือเรียกได้ว่าเป็นวงจรการทำประมง

จากการศึกษาแสดงให้เห็นการมองภาพของการพัฒนาเศรษฐกิจจังหวัดสตูลที่มีลักษณะเฉพาะไปในบริบทการพัฒนาจากเศรษฐกิจภายในของพื้นที่สตูล เกิดจากการประมงที่เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีบทบาทสำคัญในช่วงเวลาที่ผ่านมา โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2530 - 2547 มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องผ่านเครือข่ายทางเศรษฐกิจจากเส้นทางการกระจายสินค้าจากจังหวัดสตูลสู่ภายนอก จนเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจจังหวัดสตูล ผลการศึกษาในบทความนี้จึงให้คำอธิบายที่แตกต่างไปจากการมองความเปลี่ยนแปลงผ่านกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการทำเกษตรกรรมจากพืชเศรษฐกิจ เช่น ยางพารา หรือปาล์มน้ำมัน เนื่องจากสถานะทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในพื้นที่สตูลไม่ได้ผูกขาดตายตัวอยู่กับการทำเกษตรกรรมพืชสวนเพียงอย่างเดียว

ดังนั้น ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของพื้นที่จังหวัดสตูลในช่วงปี พ.ศ. 2530 - 2547 เป็นผลมาจากการพัฒนาการทำประมงพาณิชย์ในพื้นที่จังหวัดสตูล จึงอาจกล่าวได้ว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจของจังหวัดสตูลคือการทำประมงพาณิชย์ การอธิบายเพื่อให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงจากภายในของพื้นที่จังหวัดสตูลจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เห็นพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดสตูล ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจยังเป็นส่วนสำคัญที่สะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงในด้านอื่นๆ เช่น สภาพทางสังคมของประชากรในพื้นที่จังหวัดสตูล วัฒนธรรมที่เป็นผลมาจากการประกอบอาชีพ ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นผลมาจากการกระบวนการต่างๆ ในวงจรของการทำประมงพาณิชย์

อย่างไรก็ตามการเติบโตของธุรกิจการประมงในพื้นที่สตูล เป็นส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคม การที่เอกชนมีบทบาททางเศรษฐกิจสูง ส่งผลให้เอกชนมีอำนาจในการต่อรองทางเศรษฐกิจ เกิดการเอารัดเอาเปรียบที่ทำให้การดำเนินกิจกรรมทางการประมงเกิดช่องว่างระหว่างประมงพาณิชย์กับประมงพื้นบ้าน นโยบายของภาครัฐที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าวยังตอบสนองและส่งเสริมภาคเอกชนมากกว่าประมงพื้นบ้าน จึงเป็นส่วนสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของผู้ประกอบอาชีพทางการประมง กล่าวคือ ชาวประมงพื้นบ้านเปลี่ยนสถานะจากผู้ประกอบอาชีพประมงเป็นเพียงแรงงานใน

ภาคอุตสาหกรรม ประเด็นดังกล่าวสะท้อนให้เห็นช่องว่างของการพัฒนาที่ไม่ได้เกิดจากฐานราก อันเป็นผลมาจากนโยบายของรัฐ และควรที่จะศึกษาในรายละเอียดต่อไป

References

- Banthuwong, C. (2000). *Report of the research study "Hua Tong": Development of characteristics and adaptation*. Andaman Folk Fishermen. Bangkok: Aksornthai Publishing.
- Bualek, P. (2002). *Thai economic history study: exploring knowledge status*. Bangkok: Siamparithat Publishing.
- Choowang, Y. (2007). *The historical identity of the southern Ayutthaya period to* Cooperative Promotion Department, Department of Fisheries, Fish Bridge Organization Cold Storage Industry Organization and the Cooperative League of Thailand. (1977). *Seminar meeting of the cooperative district fisheries seminar fish bridge organization subject: Fisheries career development by cooperative method*. Bangkok: The Agricultural Cooperative Assembly of Thailand Printing Company Limited.
- Department of Commerce Economy, Ministry of Commerce. (1978). *Research study report: fish raft*. Bangkok: Commercial News Printing Factory.
- Department of Fisheries, Ministry of Agriculture, Fisheries Survey Unit. (1971). *Marine fisheries pioneers India by fishing survey vessel "Thanarat" 2508- 1967*. Bangkok: Ministry of Agriculture.
- Department of Fisheries. (1983). *Fisheries statistics of Thailand*. Bangkok: Department of Fisheries. Early Rattanakosin: Thai Peninsula in the Kingdom of Siam. Bangkok: Nakorn.
- Fine Arts Department. (1999). *Culture, history, identity and knowledge of Satun province*. Bangkok: Khurusapho Ladprao Publishing.
- Fish Pier Organization. (1999). *46 years, Fish Bridge Organization*. Bangkok: Fish Pier Organization.
- Fisheries Statistics Research and Analysis Group. (1984). *Marine Fisheries Division, Department of Fisheries Fisheries statistics of Thailand, 1984*. Retrieved from <https://www.fisheries.go.th/strategy-stat/document-public>
- Hongsakul, W. (1978). *Thai Fisheries*. Bangkok: Fisheries Division, Department of Fisheries.
- Khemkhaengpreechanon, S. (1985). *Canned fish industry*. Bangkok: Industrial Economic Division Office of the Permanent Secretary, Ministry of Industry Ministry of Industry.
- Ministry of Commerce. (1987). *Research report: The Raft*. Bangkok: Khawphanich Publishing.
- Ministry of Industry. (1979). *Cold storage industry, frozen aquatic animals*. Bangkok: Ministry of Industrial.

- Nartsupa, C. (1981). *Thai economic history study*. Bangkok: Creative Publishing.
- Panjarat, S. (2008). *Sustainable fisheries in the Andaman Sea Coast of Thailand*. Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea Office of Legal Affairs. New York: The United Nation New York.
- Satun Provincial Industry Office. (2017). *Industrial registration information for Satun province*. Satun Provincial Office. (1989). *History of Provincial Interior, Satun province*. Bangkok: Local printing house Department of the Interior.
- Thai Frozen Foods Association. (2019). *50 years of Thai Frozen Foods Association: Origin and development*. Retrieved from <https://www.thai-frozen.or.th/index.php/about-us-split/history>
- Yotbunrueng, V. (2017). *Southern economic history, 2325 - 1997*. Bangkok: Saksopha Publishing.